

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Jouhki, Jukka

Title: Emerituksen innostava mutta perinteinen johdatus antropologiaan tuo esiin tieteenalan eksotiikkaa

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Jukka Jouhki, 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Jouhki, J. (2019). Emerituksen innostava mutta perinteinen johdatus antropologiaan tuo esiin tieteenalan eksotiikkaa. *J@rgonia*, 17(33), 109-103. http://jargonia.fi/wp-content/uploads/2019/07/13_Jargonia_33_arvio_JouhkiJukka.pdf

Emerituksen innostava mutta perinteinen johdatus antropologiaan tuo esiin tieteenalan eksotiikkaa

Arvio teoksesta Metcalf, Peter. *Antropologia: Johdatus perusteisiin*. Suomentaneet Matti Eräsaari, Timo Kallinen ja Katja Uushakala. Helsinki: Gaudeamus. 2018 [2005]. 286 s. ISBN 978-952-495-484-6.

Jukka Jouhki

Antropologian klassista kaanonia sujuvasanaisesti

Peter Metcalf on antropologian emeritusprofessori Virginian yliopistosta ja tunnettu erityisesti Kaakkois-Aasiaa koskevista tutkimuksistaan. Hänen teoksensa *Anthropology: The Basics* vuodelta 2005 (Routledge) suomennettiin viime vuonna. Teoksen tarkoitus on nimensä mukaisesti olla johdatus antropologiaan sekä helppotajuinen matka maailman ympäri ”kielistä, kulttuureista ja uskonnoista kiinnostuneille”. Eikä siitä pääse mihinkään – Peter Metcalf hoitaa hommansa hyvin. Hänen perehdytyksensä antropologiaan on kevyt, sujuva ja lukijaa inspiroiva. Kyse ei kuitenkaan ole tiukan tieteellisestä teoksesta. Kenties tämän takia kirja on myös paikoitellen turhan romanttinen ja eksotisoiva, mutta tämä tuskin haittaa monia vieraista kulttuureista viehtyneitä.

Metcalf esittelee teoksessaan antropologian perusolemukseen kuuluvaa kriittistä otetta: Meidän tapamme, normit ja maailmankuvamme kokonaisuus – eli kulttuurimme – on vain yksi vaihtoehto lähes lukemattomista mahdollisista. Tämän antropologia tekee selväksi tarkastelemalla kulttuurista monimuotoisuutta, erilaisia tapoja järjestää ihmisyhteisöjen arki ja vastauksia elämän peruskysymyksiin. Antropologinen kritiikki tosin kohdistuu Metcalfin kirjassa harvemmin tieteenalaan itseensä, paitsi kun kyse on antropologiasta kolonialismin aikana. Antropologia näyttäytyykin kirjassa moraalisesti ja metodisesti erityisen kyvykkäänä ihmisyyden tulkitsijana. Kulttuurirelativistinen ote, kolonialismin ja rasismin vastustus sekä osallistumista painottava antropologinen kenttätyö tekevät antropologiasta Metcalfin käsissä valloittavan yhdistelmän. Yhdistelmä kiinnostanee erityisesti opiskelijoita, joilla on sopivassa suhteessa seikkailumieltä ja analyyttistä kiinnostusta kulttuurista monimuotoisuutta kohtaan.

Metcalfin kirja on jaettu kymmeneen lukuun. Kirjan sisältöä ei ole kootusti kuvailtu tai perusteltu missään, mutta voidaan olettaa, että lukujen aiheet vastaavat Metcalfin käsitystä siitä, mikä tekee antropologiasta uniikin tieteenalan. Ensimmäisen kolmen luvun verran kirjassa käsitellään kulttuurieroja ja sosiaalisia normeja. Neljäs luku käsittelee Afrikan perinteisiä poliittisia järjestelmiä ja on sellaisenaan ainoa tietylle kulttuurialueelle omistettu luku. Viides luku keskittyy antropologian ja imperialismin historialliseen suhteeseen. Muita lukuja ovat *Kulttuuri ja kieli*, *Kulttuuri ja luonto* sekä *Heimoja ei ole*, jossa pohditaan eksotisoivia heimokäsityksiä. Myös kulttuurin ja yksilön suhteelle on omistettu lukunsa, ja kirja päättyy kriittisen antropologian esittelyyn. Teksti soljuu mukavasti ja sopivan keveästi läpi kirjan, mistä kiitos kuuluu osin suomentajille.

Kirjan 18 tietolaatikkoa ja jokaisen luvun lopussa olevat tiivistelmät kiteyttävät ja selventävät kirjan sisältöjä hyvin. Lisälukemisto-osiot lukujen loppuksi puolestaan ohjaavat lisätiedon pariin. Esipuheessa Metcalf mainitsee nykyaikantropologian uusia kenttiä, kuten ”bittiavaruuden”, mutta aluperin vuonna 2005 julkaistu ja melko perinteistä antropologiaa edustavaa kirja pysyy tiukasti klassisena: antropologian päätutkimuskohde on kaukana ”meistä”, jopa siinä määrin, että vaikka Metcalf ei esitä kirjansa olevan oppihistoriallinen, luonnehtisin sitä pikemminkin katsauksena antropologian historiaan kuin nykyaikantropologiaan.

Metcalf rakentaakin antropologiakuvaansa klassikoiden kautta, mikä sopii hyvin kirjan tyyliin, mutta saa tieteenalan tutkimuskohteen näyttäytymään ilmiönä, joka sijaitsee ajassa ja paikassa kaukana oletetusta lukijasta. Viime vuosisadan antropologisia havaintoja Afrikasta ja muualta kaukomailta verrataan kirjassa nykyajan ”länsimaisiin ilmiöihin”. Vaikka antropologiassa kiehtovaa monille onkin nimenomaan ”vanhan ajan” eksotismi, asetelma ei tunnu olevan aivan tasapainossa. Sallittakoon Metcalfille kuitenkin hänen nostalginen otteensa, sillä hänen tapansa luoda kulttuurista kontrastia herättää varmasti lukijan antropologisen kiinnostuksen ja saa tämän kyseenalaistamaan luonnollisina pitämiään käsityksiä. Muutamia lisämainintoja nykyaikantropologian tutkimuskohteista ”lähempänä” ja tässä ajassa Metcalf olisi voinut kuitenkin tehdä.

Kirjasta huokuukin niin sanottu banaali oksidentalismi eli arkipäivän problematisoimaton länsimaisuus. Kirja on kirjoitettu perinteiseen antropologiseen tapaan kuvitellulle länsimaiselle lukijalle, ja yhtenäiseltä kulttuuriselta kokonaisuudelta vaikuttava ”länsi” on myös se, johon antropologian tutkimuskohteita verrataan. Vaikka ”[e]ri puolilla maailmaa elävien ihmisryhmien niputtaminen jonkin tietyn otsakkeen alle” (s. 193) on Metcalfin mielestä epäilyttävää, länsimaiset ilmiöt ja toimijat toistuvat silti erilaisina variaatioina (”länsimainen ajattelutapa”, ”länsimainen lääketiede”, ”moderni länsi”, ”länsimainen terminologia”, ”länsimainen tiede”, ”länsimaat” jne.) kirjassa tiheään. Metcalfin antropologi onkin selvästi länsimainen ja hänen tutkimuksensa kohde lännen ulkopuolella. Länsimaisuus on myös eksplisiittisesti se kulttuurinen kokonaisuus, johon Metcalfin ihanneantropologi suhtautuu tutkimustensa pohjalta (itse)kriittisesti. [1]

Antropologi kentällä ja antropologin moraalit

”Kulttuurierot eivät ole uhka, vaan voimavara”, toteaa Metcalf jo kirjan alkusanoissa (s. 5). Ajatus heijastaa hyvin antropologista eetosia, intoa ammentaa kulttuurisesta rikkaudesta, ja se näkyy myös kirjassa erinomaisen hyvin. Metcalf tosin olisi voinut käsitellä myös sitä, kuinka kulttuurierot aiheuttavat hedelmällisten kohtaamisten lisäksi myös monenlaista kitkaa ja konflikteja, joita antropologit myös tutkivat paljon – jopa pääsääntöisesti.

Metcalfin kanssa on kuitenkin helppo olla samaa mieltä monesta asiasta. Varsinkin, jos haluaa rakentaa positiivista antropologin identiteettiä. Kirjan esiintuomia antropologisia hyveitä ovat omien (mutta ei juuri tutkimuskohteiden) käsitysten kyseenalaistaminen, uteliaisuus, kenttätyö ”kontrolloituna kulttuurishokkina”, tyhmien kysymysten kysyminen viisailta ihmisiltä ja ”kulttuurirajoille tietoisesti hakeutuminen” muutamia mainitakseni. Erityisen osuvalta kuulostaa antropologisen kenttätyön tekijöiden luonnehdinta: heille ”arkipäiväinen väite, jonka mukaan jokin ’on vain luonnollista’, on kuin ketun haju metsästyskoirille, se saa heihin liikettä” (s. 159).

Tärkeä on myös Metcalfin näkemys siitä, kuinka antropologin omat kulttuuriset lähtökohdat vaikuttavat kenttätyöhön ja jopa tekevät hänet sokeiksi monille havainnoille. Esimerkiksi Australian aboriginaalien kulttuurin ymmärtäminen voi jäädä Metcalfin mukaan vähäiseksi tutkijan oman kulttuurisen tulkintakehyksen vuoksi. Ratkaisu tähän on kirjan mukaan paikallinen antropologi (s. 225), joka voi tutkia omaa kulttuuriaan. Metcalf tosin unohtaa mainita, että ”kotisoikeuskin” on antropologian yleinen ongelma, ja niin sanotusta pystymetsästä tuleva tutkija näkee toisinaan asioita, jotka ovat pysyneet paikallisille näkymättöminä.

Kaikesta huolimatta juuri antropologi on Metcalfin kuvauksissa kulttuurisen ymmärryksen verraton ammattilainen. Selvä pesäero kirjassa tehdään kulttuurin harrastelijoiden ja ammattilaisten välillä: Antropologi ei ole turisti, jonka kiinnostus on ”hyvin pintapuolista” ja joka haluaa kulttuurinsa ”siististi paketoituna ja helposti tarjottavissa muodossa, opastettuina kierroksina tai ’kulttuurinäytöksinä’” (s. 14-15). Kirjan kriteerit antropologille ovatkin perinteisen tiukat: Paikallinen kieli täytyy osata, koska ”[t]uloksellista kenttätyötä ei voi tehdä tulkin avustuksella” (s. 20). Sen lisäksi kentällä ollaan kuukausia tai jopa vuosia, ennen kuin kulttuurista voidaan tarjota vakuuttava antropologinen tulkinta (s. 28). Tässä kohtaa Metcalfilta olisi voinut odottaa vahvempaa itsekritiikkiä, sillä nykyään pätevää antropologista tutkimusta tehdään myös - jopa enimmäkseen - muilla kriteereillä tutkimuskohteesta ja -ongelmasta riippuen. Eikä kentällä vietetty aika suinkaan aina ole suoraan verrannollinen tutkimustulosten laatuun.

Arvojensa puolesta Metcalfin kirjan ihanneantropologi on poliittisesti sitoutumaton kulttuuri relativisti, mutta silti alistettujen asialla (s. 247). Kirjassa käydään pieteetillä läpi myös antropologian arkkivihollisia: evolutionismia, nationalismia, etnosentrismia, kolonialismia ja rotu-terminologiaa. Ne kaikki saavat, kenties paradoksaalisesti, relativismia kannattavalta Metcalfilta kovan tuomion. Evolutionismin kukistaminen on Metcalfin mukaan jopa ”[j]okaisen oppikirjan velvollisuus” (s. 251). Kansakunnan Metcalf puolestaan dekonstruoi perin juurin Benedict Andersonin hengessä ilmiöksi, jossa ”ei ole mitään ’luonnollista’” (s. 271). Etnosentrismi taas estää kirjan mukaan

antropologin samastumisen tutkimuskohteeseen, ja kolonialismin veistä Metcalf kääntää antropologian historiallisessa haavassa niin moneen kertaan ja syvällä, että nykyantropologin tekee mieli pyytää kaikilta kollektiivisesti anteeksi.

Rotu-käsite joutaa Metcalfin perinpohjaisen kritiikin jälkeen romukoppaan, koska rotua on niin vaikea määrittellä. Rasismien suhteen Metcalfin liipaisin onkin herkässä: esim. afroamerikkalaisuuteen niin valkoisten kuin mustaihoistenkin liittämä musikaalisuus on kirjan mukaan hieman omituisesti ”rotustereotypia” (s. 51, kursivointi arvioijan), mutta ei jostain syystä esim. etninen tai kulttuurinen stereotypia. Rodun suhteen Metcalf olisikin voinut mainita nykyantropologiassa suosittua rodullistamisen käsitteen, mutta kenties alkuperäisteoksen julkaisuaikoihin sitä ei vielä käytetty.

Vaikka Metcalf näyttää vastustavan kansakuntaideologiaa, hän kuitenkin itse lipsahtaa toisinaan sen uusintajaksi. Esimerkiksi kun kirjassa käsitellään antropologian brittiläisen ja amerikkalaisen koulukunnan eroja, hän esittää, että antropologioita on lopulta kenties ”yhtä monta kuin on *kansakuntiaakin*” (s. 128, korostus arvioijan). Lisäisin tähän, että kenties antropologioita on jopa yhtä paljon kuin antropologejakin. Toisaalla taas Metcalfin esittää terävästi, että ”[j]okaisella on oma pikku kulttuurinsa” (s. 209), mikä on tärkeä havainto ja askel kohti monoliittisten kulttuurikäsitteiden problematisointia, jota Metcalf olisi voinut tehdä enemmänkin.

Inspiroiva perusteos perinteiseen tyyliin

Emeritusantropologin perusteosta lukiessa on pidettävä mielessä, että se on alun perin todennäköisesti tarkoitettu amerikkalaisille yliopisto-opiskelijoille, jotka pohtivat, olisiko antropologia jännittävä oppiaine opiskella sivu- tai pääaineena. Ja onhan se, jos Metcalfia on uskomisen: hänen rakentamansa antropologi on länsimainen seikkailija, joka on kriittinen omaa yhteiskuntaansa kohtaan ja löytää arvokkaita vaihtoehtoisia ihmis- ja maailmankuvia kaukaa kotoaan. Malliantropologi vastustaa kiihkomielistä nationalismia, taistelee rasismia vastaan ja harjoittaa valikoivaa relativismia. Turisti hän ei missään nimessä ole eikä hänestä kolonialistin kollaboraattoriakaan enää tule. Kansakunta-ajatuskin saa hänen ihonsa kananlihalle. Evolutionismin hän tuomitsee aina kun mahdollista. Tämä kuva antropologiasta vastaa erityisen hyvin perinteisen antropologian arvoja ja edustaa hyvin antropologian oppikirjoja, joissa ollaan pienen heimoihmisen puolella ja kritisoidaan autenttisuudesta vieraantunutta länsimaalaista.

Kirjassa esitellyt tutkimukset, joista muutamat myös Metcalfin omia, pureutuvat hyvin antropologian historiassa paljon käsiteltyihin kysymyksiin kuulumisesta, arvoista, moraalista, uskomuksista ja - jopa - elämän tarkoituksesta. Siinä mielessä kirja sopii oikein hyvin vaikkapa kulttuurien tutkimuksen johdantokurssin lukemistoon. Kirjan lopussa esitetään ohimennen mielenkiintoinen ja kenties paljastava ajatus, että antropologitkin ovat oma heimonsa. Kyllä ovat, ainakin Metcalfin kuvauksessa. Nostankin hattua kirjan rakentamalle nostalgiselle, innostavalle ja romanttiselle antropologin esikuvulle, josta tulee mieleen Ludwig Wittgensteinin vertaus hänen omista väittämistään: ne ovat kuin tikapuut, jotka lukijan pitää heittää pois, kunhan niillä on ensin noustu ylös. Metcalfin kirjan tosin ennustan pysyvän monen opiskelijan sydämessä pitkään senkin jälkeen, kun lukija on siirtynyt (itse)kriittisempien ja kyseenalaistavampien teosten pariin. Metcalf kannustaakin kirjan lopuksi lukijaa

hienosti, mielestäni wittgensteinilaisittain (s. 274): ”Lukemattomia löytöretkiä on vielä tekemättä. Sinä olet valmis aloittamaan omasi. *Bon voyage.*” Suosittelenkin Metcalfin kirjaa mainiona ensipuraisuna antropologian peruskauraan.

Jukka Jouhki toimii antropologian yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksessa.

Viitteet

[1] Metcalf näkee yhden selkeän eron muutoin melko monoliittisessä lännessä: ”Amerikkalaiset” ja ”eurooppalaiset” suhtautuvat eri tavoin kansallisiin kulttuureihinsa. Eurooppalaiset ovat Metcalfin mukaan ylpeitä siitä, että ovat ”kansallisten kulttuuriensa tuotteita”, kun taas amerikkalaiset eivät, koska he ovat individualisteja. (s. 242.) Rohkenen epäillä tätä jakoa.